

სმრ. მაკალათია.

ფეხვური წაწლება
— და —
სივსურული-სწორწობა

(ეთნოგრაფიული მასალები)

S. Macalathia.

Matériux pour l'ethnographie georgienne.

ტფილისი

ს. მ. უ. ს. პოლიგრაფისტის განყოფილება მე-3 სტამბა.
1925.

მაგალიტი № 1294.

ტირაჟი 1000

წინასიტყვაობა.

სქესობრივი დამოკიდებულების ძველ წესების შესწავლას უალრესი მნიშვნელობა აქვს ქართულ კულტურის ისტორიის და მისი უძველესი სოციალურ წესწყობილების გამოსაკვლევად. ამ მხრივ ფშავური „წაწლობა“ და ხევსურული „სწორფრობა“ ფრიად საყურადღებო მასალებს წარმოადგენენ ქართველ ტომთა უძველეს საზოგადოებრივი უჯრედის — ოჯახის წარმოშობის და მამა-დედაკაცთა შორის პირველყოფილ უფლებრივი დამოკიდებულების შესასწავლად.

მაგრამ, მიუხედავად წაწლობა-სწორფრობის ამგვარი მნიშვნელობისა, მათი წესები არამც თუ მეცნიერულად შეუსწავლელია, არამედ მათი წესების მთლიანი და ყოველმხრივი აღწერილობაც დღემდე არ არსებობს, რომ ამ საკითხით დაინტერესებულ მკვლევარს შეეძლოს მათი სარგებლობა. ეს გარემოება შით უმეტეს სავალალოა, რომ წარსულ საუკუნის მეორე ნახევარში მკვლევარ-ეთნოლოგები, საქართველოს დანარჩენ კუთხეებთან შედარებით, მეტად დაინტერესებულნი იყვნენ ფშავ-ხევსურეთის ეთნოლოგიურ შესწავლით, რომელთა შესახებ, მართლაც, საკმაო ცნობები მოიპოვება ქართულ რუსულ ლიტერატურაში. სწორედ გაუგებარია, რომ თვით ისეთი ქართველი მოღვაწეებიც, როგორც რ. ერისთავი, ნ. ურბნელი და დ. ხიზანაშვილი, რომლებმაც ამ კუთხეს ვრცელი და საუკეთესო ეთნოგრაფიული წერილები უძღვნეს, წაწლობა-სწორფრობაზე სრულიად სდუმან.

ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ დღესაც, წაწლობა-სწორფრობაზე მასალების გამოკვეყნება, ზოგიერთ ქართველ განსწავლულთათვის, რომლებიც მშვენივრად იცნობენ ავსტრალიის, ამერიკის და სხვა ველურთა ყოფა-ცხოვრებას, იქნება ახალი უცნაური გაგონება. მიუხედავად იმისა, რომ ფშავ-ხევსურეთამდე ორი დღის სავალი გზაა და მათ ყოველთვის ყველგან ვხვდებით.

ფშავურ წაწლობის შესახებ მცირეოდენი ცნობები მოიპოვება ვაჟა-ფშაველას ფელეტონებში „ფშაველები“¹, „ფშაველი და მისი

¹ გაზეთი „ივერია“ 1866 წ. № 35.

წუთისოფელ“¹ „ში“, რომელსაც, როგორც მკვიდრ ფშაველს და ცნობილ მოწაწლეს, მე როგორც ფშავეში გადმომცეს, რასაკვირველია, წაწლობის წესების სრული და ყოველმხრივი აღწერა შეეძლო, მაგრამ შესაძლებელია ეს ჩვეულება მასაც, როგორც ზოგიერთს დღესაც, გარყვნილების ნაშთად მიაჩნდა და როგორც ასეთის, მაზე დაწერილებით შეჩერებას და წერას ის სამარცხვინოდ სთვლიდა. მის ამგვარ განზრახვას, მისივე სიტყვები ამხილებენ: „ახლის ცხოვრების სიომ წაწლობაც გაპრყვნა. დღეს ამ თვალთმაქცურ და-ძმობას ბევრი ცუდი ემჩნევა. ძველ დროში, როგორც მოხუცებულები ამბობენ, რუსთაველური მიჯნურობა უოფილა, დღეს კი საყვარლად ვადაიქცაო“.

ამგვარივე მოკლე ცნობები წაწლობაზე დ. სოსლანსაც მოეპოვება², რომელსაც აღნიშნული ჩვეულება რაინდობის ხანის ნაშთად მიაჩნია. მისივე აზრით წაწლობა გამოწვეული უნდა ყოფილიყო ფშაველ ქალის სისუსტიით, რადგანაც მას მთებში მწყემსად ყოფნა უხდებოდა და რომ მამაკაცთა ძალადობისაგან თავი დაეცვა ის თავის მფარველად ძლიერ ვაჟკაცს ირჩევდა, რომლისთვის მას უმანკო ხვევნა-კოცნით ასაჩუქრებდაო. რაც შეეხება ლაშარობის საზოგადო წოლას, ის ამ ჩვეულებას ძველ კლასიკურ მწერლებს, კავკასიაში მობინადრე ამაზონელებს უკავშირებს, რომლებიც ყოველს გაზაფხულზე არაგვის, ალაზნის და იორის ნაპირზე ჩამოდიოდნენ, სადაც მათ მამაკაცები ხედებოდნენ და რამდენიმე დღეს მათთან ატარებდნენ. ამ მოსაზრების გასამართლებლად მას შემდეგი თქმულებაც მოჰყავს: „ბევრი ქალი გადიბოტებს (გაქენდება) ლაშარობას ლურჯაზედა“.

რაც შეეხება ხევსურულ სწორფრობას, რომლის შესახებ, წაწლობასთან შედარებით, უფრო მცირე ცნობები მოიპოვება, საილუმლოების ბურუსით არის მოცული. მის წესებს ხევსურები უცხოთ არ უმხელენ და ამიტომ მკვლევარისთვის მეტად ძნელი და სახიფათოა ადგილობრივად მის შესახებ სწორ ცნობების შეკრება. ნ. ხუდადოვი თავის ხევსურეთის აღწერაში³, სხვათა შორის, ამბობს: „ხევსურეთში იშვიათად მოიპოვება ახალგაზრდა, რომელსაც ცამეტ წლიდან სატრფო არ ჰყავდეს, მაგრამ არა პლატონიური, არამედ, ეგრედ წოდებული, „წაწალა“ და მიუხედავად ამგვარ დამოკიდებულებისა მათ შორის ორსულობა იშვიათი შემთხვევაა, რომელიც დიდ სირცხვილად ითვ-

¹ „ძველი საქართველო“ ტ. II, გვ. 277—349.

² „Новое Обогрѣніе“ 1886 г. № 760.

³ Н. А. Худодов, „Замѣтки о Хевсуретин“, გვ. 13.

ლება და ამის გამო მათში სქესობრივი აქტი არა ნორმალურად თავდებოა.

ამგვარი სქესობრივი დამოკიდებულება, მისივე აზრით, გამოწვეული უნდა იყოს ხევსურეთის ბუნების სიმშორით და მცხოვრებთა ეკონომიური ვაჭირვებით. მეორე უფრო მცირე ცნობა ამავე სწორფრობაზე მოეპოვება ვინმე ბარისახოელს¹, რომელიც ამბობს: „რომ ხევსურებს აქვს ერთი საძაგელი ჩვეულება „წაწლობა“, რომლის მიხედვით ქალი და ვატი ერთმანეთს დაძმობას ეტყვიან. დაღევენ ლუდს, ერთის თეფშიდან ორივენი და მაშინ იმათ აღარ ეთაკილებათ ერთად წოლა საღმე „ჭერხოში“, ან საჩაღეში. ეს დაძმობილება იციან მხოლოდ ერთმანეთში და არასოდეს გარეშე პირთან. რაც სასტიკად აკრძალულია“. აი ყველა ის მცირეოდენი და ცალმხრივი ცნობები, რომლებიც დღემდე მოიპოვებოდა წაწლობა-სწორფრობაზე.

მხოლოდ 1924 წ. მე განვიხილავ წაწლობის წესების ადგილობრივად გარკვევა და მის შესახებ ყოველგვარ ცნობების შეკრება. ამ მიზნით, ამავე წლის ზაფხულში, ერთი თვით, საქართველოს მუზეუმის ეთნოგრაფიულ განყოფილების მიერ მე მივლინებულ ვიყავ ფშავში, სადაც შეძლებისადაგვარად შევკრიბე წაწლობის შესახებ აქ მოთავსებული მცირეოდენი მასალები.

ამავე დროს მე საშუალება მომეცა გავცნობოდი ხევსურულ სწორფრობასაც.

ამასთანავე უღრმეს მადლობას ვუძღვნი ხევსურეთის მასწავლებელს ანა კონჭაძე-გალაშვილისას და ნიკ. მაკალათიას, რომლებმაც სწორფრობაზე მასალები მომიწოდეს.

¹ გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ 1903 წ. № 2126.

წ ა წ ლ ო ბ ა

წაწლობა სექსუალური ხასიათის ჩვეულებაა და მეტად გავოცვლებულია ფშაველთა შორის, რომელსაც აგრეთვე ნადობ-ნაძმობასაც უწოდებენ.

სიტყვა „წაწალი“-ს მნიშვნელობა ადგილობრივად ვერ გამოვარკვეე, მაგრამ მისი შინაარსის მიხედვით შესაძლებელია ის წარმომდგარიყოს „წაწოლისაგან“, რადგანაც თვით ეს წესი წოლასთან არის დაკავშირებული.

წაწლობა ქალ-ვაჟთა შორის მათი სქესობრივი სიმწიფიდან იწყება, სახელდობრ თოთხმეტ წლიდან, რომლის წესების ასრულება მათში საძრახისი არ არის, წინააღმდეგ, წაწლობა და წაწლების ყოლა მათში სახელწა და ვისაც მეტი წაწლები ჰყავს ის უფრო მიღებული და ქებულია.

თუ ახალგაზრდა ვაჟი ან ქალი ფშავში არ წაწლობს მას „მწერელ ჩვილ“-ს უწოდებენ ე. ი. ბეჩავ-უხეიროს. მათი შეხედულებით ვაჟი ან ქალი „ილეთი“ უნდა იყოს, რომ თავის გარეგნულ სილამაზესთან ერთად, კარგი ქცევით, დარდიმანდობით და მოლხენით წაწლებს იზიდავდეს.

წაწლობა ფშავში არსებობს ნათესავთა და უცხოთა შორის. პირველად ჩვენ აქ შევეხებით ნათესავთა შორის წაწლობის აღწერას. როდესაც ნათესავი ქალ-ვაჟი: და-ძმა, ბიძაშვილები, დეიდაშვილები და სხვანი ჰასაკში ჩადგებიან მათ შორის წოლა იმართება, როგორც სახლში ისე მის გარეშედაც, მაგრამ ისე, რომ მათმა მშობლებმა მაინც და მაინც არ დაინახონ, რაც უფრო უზრდელობაში ჩამოერთმევთ. წვებიან საზოგადოდ ტანისამოსიანად, ერთმანეთს წაწლობაზე საუბრით ართობენ და დროს ატარებენ ალერსში და ხევენა-კოცნაში. ნაძმობს შეუძლია თავის ნათესავ ნადობს უბეშიაც ხელები ჩაუყოს, მაგრამ მისი ეროტიული მოქმედება წელზემო არ უნდა გასცილდეს, რაც სასტიკად დაცულია თემის სჯულით და წესებით. მაგრამ მიუხედავად ამისა, მათ თუ ჩაიღინეს სქესობრივი აქტი და ნადობი დაორსულდა, როგორი შემთხვევაც ნათესავთა შორის იქ იშვიათად მომხდარა, მაშინ ორივეს თემის მზრივ დიდი

განსაცდელი მოვლით, რომლებსაც, როგორც სისხლის აღმოჩენით და თემის სიწმინდის შეურაცხყოფელი თემიდან სამუდამოდ განსდევნიან, ან სიკვდილით დასჯიან. ამგვარ სასტიკ წესების, თუ სხვა მიზეზების გამო, წაწლობას ნათესავთა შორის გაურბიან, რომელიც, რასაკვირველია, დაზღვეული არ არის სქესობრივი ცდუნებისაგან და მას საზოგადოდ ეწვეიან არა ნათესავთა შორის. გარდა ამისა. ნათესავთა შორის წაწლობას იქ დიდ საიდუმლოთ ინახავენ და ამიტომ მის შესახებ ცნობების შეკრება მეტად ძნელია.

უცხოთა შორის წაწლობა, პირველ ყოვლისა ერთმანეთის მოწონებაზე და ტრფიალზე დამყარებული.

თუ ვაქვს ქალი მოეწონა, ან ქალს ვაფიქსი იხინი ერთმანეთის ნაძმობ-ნადობობას უცხადებენ. დაახლოვების შემდეგ მათ შორის წოლა იმართება.

ახლად შეყრილი წაწლები, პირველ ხანებში. სახლის გარეშე სადმე მიმალულ ადგილას, ბოსელში თუ საბძელში, ან ტყეში ნაბდის ქვეშ წვებიან ტანისამოს გაუხდელად.

დანიშნულ ალაგას ქალთან მუდამ ვაფი მიდის, ქალი თავს იოიშიძინარებს და ვაქვმა ის უნდა გამოაღვიძოს. თავის ალერსით და ტყბილ საუბრით, რომლის. შინაარსი წაწლობის გარშემო ტრიალებს.

რამდენიმე წოლის შემდეგ ნაძმობი თავის ნადობს შექებას და ხელებით შეხებას დაუწყებს, რომელიც ხევენა-კაცნით თავდება. მრავალი წოლის განმავლობაში მათი ეროტიული დამოკიდებულება ამ წელზემო თავისუფალ მოქმედებით ისახურება. ნადობა სქესობრივი აქტისაგან თავს იკავებს და თავის ნაძმობის ამ შრიე მიდრეკილებას ეწინააღმდეგება. შესაძლებელია ამ ხანაში ნადობი გათხოვდეს, მაგრამ თუ მათი ნაძმობ-ნადობობა გაგრძელდა, ნაძმობი შეეცდება ნადობის სრულს დასაკუთრებას და ამ შემთხვევაში მათ შორის იმართება ერთგვარი სექსუალური ჭიდილი. ბოლოს ნაძმობი იმორჩილებს ნადობს და უკანასკნელი მას ეხვეწება „წუ გასწირავე“ ე. ი. წუ დატოვებო. ამგვარად სქესობრივი აქტი მათ შორის სრულდება, მაგრამ უთესლოთ.

რასაკვირველია, არის შემთხვევებიც, როცა ნადობი ორსულდება, რაც ორივე მხრისათვის მეტად სამარცხვინო მოვლენად ითვლება, ამიტომ ნაძმობი ფარულად სხვადასხვა საშუალებებს მიმართავს. რომ ნადობს მტკელი მოუშალოს. ნაბუშარ ნაყოლი წაწალი ვერ გააზოვდება. როგორც მეძაი და უკანონო შეილიც თვითონ

უნდა გაზარდოს. დამნაშავე ნაძმობს, როგორც თავშეუკავებელს და უნამუსო ნაძმობს სხვა წაწლებიც უფროთხიან და ეს გარემოება ორივე მხარეს აკავებს, რომ შვილის გაჩენით თემში თავი არ შეირცხვიონ. როდესაც წაწლები ერთმანეთს მეტად დაუახლოვდებიან, მაშინ წოლას ნადობის სახლში განაგრძობენ, მაგრამ ისე ჩუმად და ოსტატურად იქცევიან, რო შშობლები ვერას უგებენ, თუნდაც რომ გაიგონ შშობლებიც ყურს მოიყრუებენ.

გარდა ამისა, წაწლებ შორის კარის დაკაქუნების და სტვენის თავისებური ნიშნებიც კი არსებობს, რომლის მიხედვით ნადობი იკავს, თუ რომელი ნაძმობი მას ესტუმრა და კარებს ჩუმით გაუღებს თუ უკვე სხვასთან არ წაწლობს და მამლის ყივილისას თავის ნაძმობს სახლიდან ისევე ჩუმად გააპარებს.

რადგანაც ფშავში მრავალ წაწლიანობაა გავრცელებული, მაგალითად, ზოგს ხუთი ჰყავს. ზოგს ათი და ზოგი ოცობით ითელის, ამიტომ მათ შორის ქიშპობა და შეცილება ხშირი მოვლენაა, მაგრამ ნადობები ამ გვარ შემთხვევებს თავიდან ადვილად იცილებენ, რადგანაც ისინი სახლში ერთის მეტს არ უშეებენ და თუ ტყეში ან მინდორში სხვა ნაძმობთან მოასწრეს შესაძლებელია მათ შორის ხანჯლებიც დატრიალდეს. რაც იქ იშვიათი შემთხვევაა.

ერთი თემის წაწლებს ხატისაგან აკრძალული აქვთ შეუღლება და ვინც ამ წესს დაარღვევს თემიდან განდევნით დაისჯება, მხოლოდ სხვადასხვა თემის წაწლების შეუღლება შეიძლება.

ფშაველ ქალის გათხოვებას, როგორც ჩვენ აღენიშნეთ, წაწლობა სრულიად არ უშლის, წინააღმდეგ. უფრო ხელს უწყობს, რადგანაც მათივე შეხედულებით, ქალს რამდენადაც მეტი წაწლები ჰყავს, ის იმდენადაც პატივცემული და მიღებულია. რადესაც ნადობი თხოვდება ნაძმობები მას მაყრებად მიჰყვებიან და პატარძალს თავი მოსწონს ნაძმობების სიმრავლით.

წაწლებთა შორის ტრფობა და კეთილ განწყობილება სუფევს და ერთმანეთის გულის მოგებას სცდილობენ. ნადობი თავის ნაძმობს კრელ წინდებს უქსოვს, მძივებიან სათამაშკოს უკერავს და სხვა, ნაძმობიც თავის მხრივაც მას უძღვნის საკრელწინდე კალათას, თითის ტარებს და საზოგადოდ იმ იარაღებს, რაც ნადობს ხელსაქმისათვის ესაჭიროება.

ხშირად წაწლების სიყვარული ისეთი ძლიერია, რომ ერთმანეთს შეაბერდებიან.

უცხო ტომთან წაწლობა მიღებული არ არის, თუ სოფელს

ესტუმრა ქართველი უცხო ვაეი, ქალები მასთან საწაწლოდ ერთ-მანეთს ეჭიშვებინან და ვინც იმარჯვებს ის სახელოვანია.

საზოგადო წაწლობა მიღებულია: მკაში, მუშაში, ქორწილში და ხატობა-დღეობებში, განსაკუთრებით ლაშარობაზე და ციხე გორობაზე ან კოპალობაში, სადაც ხატის ქალ-ვაეებიც წაწლობენ. მე პირადად დავეწარი კოპალობას, სადაც ადგილი ჰქონდა ამგვარ წოლას.

ციხეგორა, სადაც იმართება ღვთაება კოპალას ხატობა ფშავ-ხევსურეთის საზღვარზე იმყოფება და დღეობა საში დღე გრძელდება ამ ხატობას მრავალი ფშავ-ხევსურები ესწრებიან და დიდის ზეიმით ატარებენ.

ხატობის პირველ ღამეს დაახლოვებით ღამის ორ საათზე, როდესაც მლოცველებს ცის ქვეშ ტკბილად ეძინათ, რაღაც ჩორჩქოლი ასტყდა და შევნიშნე ერთი ჯგუფი ახალგაზრდობისა, რომლებიც მძინარეებს უვლიდენ და ნაბდებს ხდიდენ. ჩემს შეკითხვაზე, თუ რას ნიშნავს ეს, მიპასუხეს, რომ „მოხილვა“ ან „დარბევა“-ს მართავენო. მე დამაინტერესა ამ დარბევამ და მათ ავედევნე. მართლაც, ნაბდის ახდისას მის ქვეშ ჩახუტებული ქალ-ვაენი იწვნენ, რომლებიც სანთლის მიხატებით ფრთხებოდენ და იმალებოდენ. დამრბევები ამ მოწაწლე ვაეებს ქუდს, ხანჯალს, ქამარს და სხვა ნივთებს სტაცებდენ. დილაზე ამ ჯგუფმა გამოაცხადა, რომ ჩამორთმეული ნივთები იყიდებო და პატრონი იძულებული იყო ერთი ლიტრა არაყით თავისი ნივთი დაეხსნა, რომელიც მის ნადობს დარბევებით თავის ხელით მოჰქონდა და მას, მკლავზე მისივე მანდილი შემოხვეული ძმობილი მოსდევდა. მათ, ნივთის დაბრუნებისას, დამრბევთა ჯგუფი წაწლობისათვის აზიზლიანებდა.

ფშაველი ქალი წაწლობას ისეა მიჩვეული და მასში გაწაფული, რომ გათხოვების შემდეგაც მას ვერ იშლის, რაც ქმრის ოჯახში დიდ უსიამოვნობას ხწვევს, რადგანაც ზოგი ქმარი თავის ცოლს წაწლობის ნებას არ აძლევს და თუ ვინმესთან მოასწრო ცოლის სასჯელს საზღვარი არ ექნება.

ამიტომ ფშავეში ამ ნიადაგზე ცოლ-ქმრის გაყრა მეტად ხშირია, მაგრამ რადგანაც ფშაველის ოჯახის ეკონომიური კეთილდღეობა მხოლოდ ქალზეა დამყარებული¹ და ცოლის გაქცევით, ან

¹ ფშავეში კაცები ნაკლებად მუშაობენ, სოფლის მეურნეობის მთელი სიმძიმე დედაკაცზეა დამოკიდებული. რომელიც ყანას მკის, სთიბავს, მთაში ძროხებს მწყემსავს და რძის ნაწარმოებს აწვადებს; აგრეთვე ოჯახს ფულის, ქსოვის და სხვა; ამიტომ იქ ქალს ოჯახისათვის დიდი ეკონომიური მნიშვნელობა აქვს.

გაყრით ოჯახი ქვეითდება და იშლება, — ქმრები უმეტეს შემთხვევაში იძულებულნი არიან შეურიგდნენ თავიანთ ცოლების ამგვარ მოთხოვნილებებს და ორივე მხარე წაწლობენ.

ხშირად არის ხოლმე, რომ ცოლი თავის ქმარს სხვა ქალთან აწაწლებს, თვითონ კი სხვასთან წვება. ამ შემთხვევაში ქმრებს ის გარემოებაც აკავებს, რომ ფშავში ცოლის გაქცევა დიდი სირცხვილია ვაეკაცისათვის და ცოლგაქცეულ მამაკაცზე იშვიათად თუ ვინმე გათხოვდება.

წაწლობა ფშავში ისე გავრცელებული და აშკარაა, რომ მის წესების შესახებ ცნობების შეკრების დროს, იშვიათად შემხვედრია ისეთი პირი, რომელსაც წაწლის ყოლაზე უარი ეთქვას. როგორც კაცები, ისე ქალებიც, წლოვანობის განურჩევლად, სრულიად დამშვიდებით მიამბობდნენ წაწლობის ყოველგვარ წესებს და მაზე გამოთქმულ ლექსებს.

ჩემს შეკითხვაზე ფშავში წაწლობის წარმოშობის შესახებ, შემდეგ განმარტებას მაძლეოდნენ, რომ ეს ჩვეულება მამა-პაპურია და განწესებულია ლაშა-გიორგის მიერო, რადგანაც თამარ მეფის დროს ლაშა შთამომავლობის გამრავლებისათვის ლაშა ქალ-ვაეებს ერთად აწვედნენო, ამიტომ წაწლობა ფშავში ლაშა გიორგიმ განამტკიცაო და ლაშარობას ამიტომ მიღებულია საზოგადო წოლაო, მათივე შეხედულებით, ლაშარის ჯვარი ქალთან დაწოლას არ უშლის, რადგანაც თვითონაც მოქეიფე და ქალების მოყვარული იყოო.

გარდა ამისა, წაწლობის შესახებ ფშავში არსებობს აგრეთვე სხვა თქმულებაც, რომელიც მის სიძველეს მოწმობს.

ერთხელ თურმე ლაშა გიორგი „ფშავის-ხევში“ ყოფილა, სადაც მისი ნიშია. იქ აუშენებია ეკლესია და ბერები განუწესებია, მერე იქიდანვე ქალაქში ჩამოსულა და თავის დამ რუსუდანმა თურმე ჰკითხა: რა ამბავი იყო, როგორ არის ფშავეთის საქმეო? ლაშას უპასუბნია, ეკლესიაც ავაშენე და მწირველი ბერებიც დავადგინეო, „წაწლობა სკოდნიყო ფშაველებსო, კინალამ მომატყუესო მეცაო, დამწვიესო“.

ლექსები წაწლობაზე.

ნეტავი ნამტირვალებსა შენი ხმა გამაგონაო,
 შენთან დამიგო ლოგინი, შენს მკლავზე დამავგორაო.
 მე კი ძალიან მიყვარხარ შენ, აროთა გგონაო,
 ლამაზო ჩემო ნადობო, შეკრულო ვარდის კონაო.
 ახ, დედას მტრისას, ერთგულო, ეს როგორ გვიყო დრომამო,
 რად ვიყავ ასე ბედკრული შენ თავს რომ მომაშორაო.
 აქ რომ ვიფიქრო ჩვენ შუა რამდენი მთა და გორაო,
 გულით ვინატრი შენს ნახვას ტყეში ფოთლებზე ვგორაობ.
 იქნება მომკლან, ლამაზო, მიწას დავეცე ძირზედა,
 მომკვიდეს ჯოგი ნადირთა მათრიონ წყლების პირზედა,
 მგონი მაშინაც ვიფიქრებ ცოცხალ ვფიქრობდი ვიზედა,
 სულთა პეპელად ვიქცევი წამოვალ შორ მანძილზედა,
 ხელების ქნევით დაგლალავ მოგაფრინდები პირზედა,
 ან ღამის სიზმრად ვიქცევი მოგივალ დაძინებულსა,
 და გადაგიხსნი წყნარად გულს თეთრადა გაბრწყინებულსა.
 ვინ იცის არც კი გახსოვარ, მეკი ვწერ, როგორც ერთგულსა,
 ეს ლექსი გამოუგზანავ ქალო შენ დავიწყებულსა,
 უცხო მხარეში ნამყოფსა ფშავიდან გადავდებულსა.

დავსწირე¹ ბოროლაზედა თავდანებებულ საქონი,
 სკოდნია წაწლობა დავსწვი ფშავლების ზაკონი,
 ბევრ ქალა გამოვალვიძე ტყავის ძეგლაში ნაწოლი,
 ბევრი ბოსლის კარი გავალე, ბევრგან ავხადე საკომი.
 შენ ხელთ ვენაცვალე, წაწალო, შენ ნაქსოვკრელებ წინდასო,
 ხეესურების დროშას ჰგევხარ, საციხეგორო წმინდასა,
 ღირიალით წახვალ ხატშია, შეუქს დაიდევნებ მზისასა,
 ვის რა უგორავ მკლავზედა, წვერპირს ეხვევი ვისასა,
 ნეტავი მიუვიდოდი მაშინის ძმაკაცს თვისასა.

ან ლაშარობას მოგივალ, ან ციხეგორობაშია.
 წაწალთან დამაწვინოდი მოგიდის წორობაშია

წაწალმა უთხრა წაწალსა, წავიდეთ წმიდა შიოსა,
 მოგიკვდეს შენი წაწალი, თუ წოლა მოგამშვიოსა.

¹ დავტოვე.

წაწლის საცნობლად მოსულხარ, ხატ სალოცავად კი არა,
წმიდა გიორგისა სჯობდა, ექ რომ ქალ ჩამაიარა.
მაშ იმან მოგვას წყალობა, წმიდა გიორგიმ კი არა,
თუ ლამე არის კი მამცას, თუ დღე იქნება კი არა.

რა კარგია წაწალთან წოლა უბიაში ხელამია,
პატატარა ძუძუანი ვაშლის ოდენანია,
პირშიშველა ვაჟკაცი წარბის კვალა წვერაი.

ვაიმე, ჩემო წაწალო, თვალჭრელო ყვითელ თმიანო,
სხვად კი არ დაგიწუნებდი დიდი ძუძუნი გსხიანო.

ამოხე შუქურ ვარსკვლავო, ამოხე გორის პირსაო,
გეტყობა მოლოდინი გაქქეს ნაღობო მიშაისაო,
მიშას უთხარი დაადოს ტარება ჩვენი გზისაო,
ჩემებ ნაღობებს დაეხსნას, ილოცოს პირი ღეთისაო.
გაჯავრდა ჯორათ ბასილი, ხანჯალს უსინჯავს პირსაო,
შაკითხავს არ გამიჭრია, დრო რომ მოვიდეს ცდისაო.

ძოუსეი მოგიცურდება კალმახი ორაგულზედა,
კარგია, წაწა ლამაზო, შენი გორება გულზედა.
ტებილად შაქცევა სულისა, ქურის¹ ტოლება ქურზედა,
მიამის შენთან დაწოლა, როგორც მალამო წყლულზედა.
შამიცოტაედენ ცხვარამი თრიალეთს მივალ ფულზედა,
საბალახეა ძვირადა სამ მანათს ვაძლეე სულზედა.
გულს ნულარ შემოგეყრება მოგივალ გაზაფხულზედა,
ვიყენოდით დამძასავითა მარილს ვიყრიდით პურზედა.

წაწამ დამიგო ლოგინი, ძუძუ პირზე დამატოლოო,
თეთრი იყო ქალაღდივით, ვთქვი ნეტავ არ მომაშორაო,
ცოცხალი ვარ ჩემთან ქნა, მოგვედები თან ჩამაყოლოო.

ფოთოლათ მერცხალაი ვარ, წაწალ გორდემად ქალისა,
ერთ წულად გულისათვინა სამჯერ ჩავარდი თვალისა,
ციხეგორს ამოდოდა, ბორ ნაგლეჯ წულათ ნალისა,
რა ერთხელ მაგას დავწაწლდი სამჯერ მილოცეს თვალისა.

¹ ლოყა.

მთაწმინდას მარაგინო, მზე მოფენილო დილითა,
 წითლის მერდინის პერანგო წინ შესაყრელო დილითა,
 შე უკვდავების წყაროო, ნადენო ოქროს მილითა,
 შენ ჩემო დილო იმედო, წაწალო, ოქროს პირითა,
 შენთანამც ყოფნით გამაძლო შეიდი დღე ღამე ძილითა,
 საგონი ჩამოგვილია გული აგვისო ღზინითა,
 შენი და ჩემი მოჯარბე გააძლო ჩვენის კირითა.

ნეტავი შენა მთვარეო, რო სულ ყველასა ხედავო,
 ფშავშიოთ არი ქორწილი ტოშიოთ სამა ტყვრებო.
 თამაშობს ჩემი წაწალი რაკი არ შეუხთებო,
 თამაშობას რომ მორჩება, ნაძმობს წინ გაუძღვებო,
 მივალის ბოსლის კარზედა კარ მოჯრილ დაუხვდებო,
 მაიხვევს ფანჩოს¹ ძველასა საბძლისა გაუძღვებო,
 დაწოლა ვერც კი მოასწრეს მამალი აჩქამდებო,²
 აქშა შე საწიწაქეო, წიწაქიმც აგაჩნდებო.

წავიდეთ ჩემო ძმობილო, წამოდი ჩვენსა დაწევო,
 იქ დედაშენი მოგვასწრობს წუხელ სიზმარი ვნახეო,
 შამოგვივარდა ვითომა, აქავ მოსულან დახეო,
 მოგარჩენს შენი დობილი სუ მალამოში გაგხეო.

წაწალმა მითხრა: გადმომხურე ეგ ნაბადი ქისტურია,
 ქალო აქეთ მომეცალე, თორემ ჩვენში ფინთ რჯულია,
 თუ ეგ ძალიან გიყვარვარ ბოსელაში მისტუმრია,
 ბოსლის კარზე გავიარე სულის ქცევა შეყურია,
 იქით ბებერი გამოჩნდა, ამოვყარე ტლინკურია,³
 დედას გიტირებ ბებერო, თუ ვერ გიგლო ტლინკურია,
 შენ ქალ ზურგზე ვერ შევაგლო ვერ გამოვდო ხრინკულია.⁴

ნადობმა უთხრა ნაძმობსა, ზომიტანოდი სარკეო,
 მომიხვიდოდი მთაშია სულ ხაკო ერბოს გაქმეო,
 ღამით დაესწები შენთანა, წაწლობასა დაგჩეო.

¹ ქეჩა.

² აყვლეება.

³ ხანლური.

⁴ ფეხის გამოკეჩა.

ნეტავი არ გამაგონა ამბავი ჩარგალებისა,
ან რომელი ირთამს რომელსა, ან ვინ ვისთან წვეებისა,
ის მითხრეს ნათელ მირონი ჩარგალებს არ უწყრებისა,
ერთად დაწოლილ ქალ-ვაჟთა მირონ რას დაუდგებისა.

ავდექ და წაველ წაწალთან, რომელიც იყო კობტაო,
ყინჩია¹ ქალთან დაწოლა, გაციხებულის კოცნაო,
ჩამოხსნა მძივლილებისა, საყელოს ჩამოტოტნაო,
მიკერაში უამს გულზედა, რომელიც არი კობტაო.

ცახე რო ვნახო ღრუბელი, მგონავის წვიმასავითა,
შენ წასვლა მომაგონდება, მოკურცხლავ ციკასავითა,
დავსწვები დამეძინება ფეხს დავხდი ხისასავითა,
საწაწლოდ გამართული ვარ, დედის ძმა ხინწუსასავითა,
ყინჩია ქალთან დაწოლა, რა მომწონ იმასავითა,
სამენატნავოთ ზოგ რუა მისის დილასავითა,
ლოგინში გადაბრუნება, წაქცეულ ჩიკასავითა²,
დაეკრის თავის ნაძმობი ცხვრის ფაშზე ტყიბასავითა.

ჩარგალს დაბერდა ქალები, მუთი დაბერდა შინაო,
გვერდსა ჰყავს წაწალეები ძეძუებზედა სძინავსო,
შე რალას ფიქრობ ნეტარა, შე მარტიანთ თინაო!

მოდე წაწალო ერთად დავწვეთ, დაოროლდეთ ჩემო დაო,
თუ საყელოს ჩამოვცილდი დაილიოს ჩემობაო,
ვაიმე ჩამოვცილებივარ, ახ დედას შენ ჩემო თავო!

დავკარგე სათამბაქუე, ნადობის დაქრელებული,
ახალი იყო ისივა არ აყო დამველებული,
დარაიას თიკვისა³ კალაპოტ ჩაყენებული

წამოველ მინდორჩითა, ლურჯა მომყვანდა ჩქარიო,
ნადობს უყიდე გარმონი, მანათ გავიღე სამიო,
ნადობის კარჩი შამოეხენ, კართაზე დამრჩა თვალიო,
ნადელობ წამომეგება თვალცრემლიანი არიო.

¹ კარგია.

² სკამი.

³ ნაჭერი.

⁴ ნაყრებისაგან შეკერილი.

მკითხა მშვიდობა ამბავი, სად, როგორა გყავს ცხვარიო?
 ცხვარან კი კარგად გაეიდენ, ნადობი როგორ არიო,
 შენ ნადობ როგორ იქნების სამის კვირვის მკვდარიო.
 ჩამომეხოცა მხარ-მუხლი, დამედო ოფლის ნამიო,
 გულმა ცხრობა დამიწყა, ცრემლ მომედინა ცხარიო,
 ეგემც არ გეთქვა ბებერო, გეთქვამც რომ სხვაგან არიო,
 მოლოდინ მაინც მექნებოდ, მოვა სადაც-ლა არიო;
 შენ ვისათ მიგცე ოხერო, ქვეც ჩამოგლალვენ სხვანიო;
 ამაგის ლექსობაჩია ვადამლევიყო ხანიო.
 ვაუხენე ვადაშლილიყო სხვა შვიდის მწყემსის ცხვარიო,
 ნეტავი ზვავიც მომკლამდა, რომ შელხვებიან მთანიო,
 დამლევედა გაზაფხულზედა ალაღებული წყალიო.

სამშაბათ დილა გათენდა, დღე იყო ზინზილიანი,
 კარგი დავკარგე წაწალი შიბიან ზინზილიანი,
 ვეძებე ველარ მოვხელე დამწირა სირცხვილიანი,
 თათულს წერილი მიეწერე გზასა არ უნდა გვიანი.
 წაწალ აქ გამომიგზავნე, თუ არ გინდ არის ზიანი,
 ახალი ვაგონებაა ლადრი ემზადება ხმლიანი.
 აგებ წაწალი მომგვაროს, ჩარგალს დღე იყო მზიანი,
 იმასთან ერთხელ დაწოლა ვაეკაცის საშოთხე არი.

დაღამულია, სად წახვალ, დაბრუნდი, ჩემო მიხაო!
 აფხუშოს ვერ გასცილდები, შაგკამს ნადირი ტყისაო.
 ნუ მიფრთხილდები ივანე, მე ვიცი ჩემი გზისაო,
 წაწალთან კიდევ გავაწევ, გამიშვი არა მიშავსო.
 წაწალთან მიმიხარია, რო გითხრა გულის სიტყვაო,
 მივალ დამხედება წაწალი, ჩემდ უკეთესი მზისაო,
 იქით მოკლე გზა მიდის, დილით შინ მისვლა მინდაო,
 წუხელა ვყვანდი სტუმარი წაწალს ეამიაშვილსაო,
 დილიანთ წამოვსულივარ პირს ოფლი ჩამომდისაო.

კარგი ყოფილხარ ტიალო, ჩარგლისა არემარეო,
 წინ მომეგებენ წაწლები შენი მზე შენი მთვარეო,
 გუნდი და გუნდი ქალ-რძალთა მოკაშკაშ მოვლვარეო,
 ახვალთ გორო და ახუნო სალამი დამიბარეო,
 სიპზე დასწერე მოკითხვა მკერდ ზეით აიყარეო,

გამოატანე იმასა, როცა მოელის მთვარეო,
შენ კალთებს მოეფინება მზის შუქი მოელვარეო.
რას ჩამომხედავ წაწალო, თავი ძირს ჩამოვხარეო,
მე მალევე გაგებული მაქვს, სხვა მეკვლე მაცივანეო,
ჩემ წილი თხილი კაკალი, სუ იმას ჩაუყრიო.

არა მწადია ცხვარშია, ნეტავი დამსვა შინაო,
ფასტამალათ¹ მაქცია წაწლებს ამაკრა წინაო,
ანამც მაქცია წყილადა უბეში ჩამაშვრინაო.
გამაძლო იმის ღინითა ძუძუზე მაკბენინაო.

ცხვარი მყავს ბურღო მთაშია, უკუ მიბრუნებს ქარია.
ამოჩნდა სულთა პეპელა წითლით კრელნი ქონ მხარნია,
ნადობს აღბად ვაფერე ღმერთო დამწერე ჯვარია.

უთხარით ე მა თამარსა ე მა პირს მოუჭირია,
ქალს უთხარ მეჩონგურესა კარვა დაუკრას სტვირია,
წაწალმა არც საით გაუხსნას, მაგრა შაიკრას ღილია,
ხო დაიხვდა კარვადა ნიჟო ხევსურის შვილია,
შენც მაგას გიზმუნ წაწლები მაგათ არ უნდა ძილია.

ბებრის კაცის წაწალთან წოლა გავიგონე გამიკვირდა,
ნეტავ მენც იმ დროთა მქნა, დავწვებოდი რა მიჭირდა,
გურჩილ² მაინც დავამტვრევედი ნადობ რო თხილს ჩამიყრიდა.

მთაწმინდას ტოში ტყრიალი³, ნეტავ რამ გააძლიარა,
წაწალთან დაწოლა მწადა, ტოში ბუზიკაი კი არა,
ერთმა სულელმა ბებერმა ამანთო ამაპრილა,
ჩემი ჯავრითა ბებერო ცეცხლმზედმაც დაგატრილა,
შინ უკაცურთამც მოკვდები ციციანი გამოგზრიანო

კოლი ჯობსა თუ წაწალი, ჯაბანო შენა კითხაო,
წაწალ სულ სახვეწწულია, ცოლს კი არასა ვკითხაო.

ლუკამ თქვა მარცვალა შვილმა,
ჯაერი დამაწვა გულსაო,
დამჩაგრა სილარიბემა,
მაგრამ არ უგდებ ყურსაო.

¹ წინსაფარი.

² ნიგვზის სანაყი ქვა;

³ ტაშის ცემა.

წავალ დავწვები წაწალთან,
გავიხალბათე გულსაო,
გრილიან საყელოს გავხსნი,
მაშინით დაქარგულსაო.

სათაბაქოეს მამცემენ,
დამიკერებენ ფულსაო,
შორიდან გაყურებივით
მოგაკლინებ გულსაო.

ლუკამა მარცვალაშვილმა,
ქალებთან წოლა დასწყია,
ყველა ქმართანა გაიქცა
ვინც წაწლობასა დასწვია,
ხან ვიტყვი ხელს ნუ აიღებ
წაწლებთან წოლა კარგია.

შენ ნადობმა მამიტანა, წაწლის ნარჩომ ხაქო-ერბო,
აი შე არ გასაზრდელო, რაც ცოტაით მატყუებო.

დურმანსამცა ჰყავ დედაო, ნადობი სხვასთან ზიარი,
ისა ჰკლავს ვაჯიციის გულსა, სიკვდილი მასთან რა არი.
წამოველ გუდარახითა ჩარგალს დაეველე თვალია,
ზოგჯერ წაწალთან დაწოლა ზარავეანდივით მწარია.
ბოსელში ქალი ვიცოდი, ქურდულად მივიპარია,
ვერცარა ძალში გამიგო, ნელა შავალეთ კარია,
გავმართეთ ჩალის ლოგინი ზედ ტყავი დავიფარია,
მამასწრო ქალის დედამა, ბიჭობა ახლა არია.
გავარდა გარეთათა გადამიკეტა კარია.
მერმე საბძელში გაიქცა, საკომს დაავლო თვალია,
ქმარს დაუძახა ხმა მაღლა, მოდი აქ ვილაც არია,
თავად საკომთან უდგევარ გადმაურაზე კარია
კაცმ თოფს დაუწყო ჩხლაკუნი თავთავად დავიშალია,
მეც ხელში თოფი მიჭერავ, ვაიმე რა ცუდი დარია.
კარების უკან ავეკარ, გავტვრინდი, როგორც მკედარია,
მზადა ვარ გასაქცევლადა, რო გველუბა კარია.
ან უნდა დავკრა ხანჯარი მეტი გზა აღარ არია.
რაღაც თქირებმა წაიღეს, რო შამალო კარია,

თვალს ავლებს ტეტეჩივითა, მე ჩუმად გავიპარია,
გადავრჩი ერთის ბეწვითა, ღმერთო დამწერე ჯვარია.
ე მაგის მოღვექსებელი, ისევ ჯეელად არია.
ბევრჯელ ბევრს ბებერს დავხურე, რო არ ვგონა ცანია,
ბევრჯელ დაუწევ ქალთანა, გაულე სახლის კარია.

ქვეით ხელს რას მიცაცუნებ, ე თუბუნ აქ არამქონა?
კოპალაის ლახტნაკრავსა, ცდენა რამლა მოგავგონა?
ვაქვაცს არა გრცხვენინა ეგრე როგორც დავაღონა.

წაწლობას გამოვლილი ვარ, გადავდექ კარგა ხანშია,
შამოვლილი მაქვს ქეყანა ყოველგნით მთა და ბარშია,
დღე-ღამით მოსიარულე ტკბილ მწარეობის ცდაშია.
თოფ პატრანტაშის მქონესა ხელ მევლო ხანჯლის ტარშია.
ამოფრენ გადაფრენასა წვრილად გაზრდილი ტანშია,
ვერ მაჯობებდა თავადი, დონჯის შემოყრაშია,
დავაკეტოდი¹ წაწლები ვიყოდი იმის ცდაშია,
მივიდრიც მოვდრიცოდი² ნახამ მივიდი ხალხშია,
განიერ ბაქიკ აჩქამდის, მაგრა ნაქსოვი ყდაშია,
ლუდიან თასი მექირა ვიყოდი ზემო თავშია,
უჩემოდ რად ვის უნდოდა ლხინ ბუზიკაი ტაშია,
ჩავდგოდი სათამაშოში ჯეილ ჯუილი ვაქია,
ჩავიყენოდი წაწლები სალამაზებლად მხარშია,
ბევრ ქალა ჩამითამაშდის რა ხეწნა, ან რის ფასია,
მეგონა კი, თუ მოვწონვარ ლეკურ გავსცხობი ცაშია,
დამწყვივის კარგა ქალამა სიკვდილ მაგისად ახია,
წელანის სათამაშოში საგულე ჩამომახია.

¹ გავაკვირებდი;

² მიგრეხმოვრება.

სწორფრობა.

ხევისურეთში გავრცელებულია წაწლობის მზგავსი ჩვეულება, რომელსაც „სწორფრობა“-ს ან „ძმობილობა“-ს უწოდებენ. ამ ჩვეულების წესებს ისინი დიდ საიდუმლოებით ინახავენ და ამიტომ უცხოეთის მეტად ძნელია მისი დაწვრილებითი შესწავლა.

როდესაც ხევისური ქალ-ვაენი ჰასაკში ჩადგებიან ირჩევენ სწორფერს ე. ი. თავის ტოლს, ან შესაფერს, რაც ურთიერთის მოწონებაზე და ტრფიალზეა დამყარებული.

ვაეს უნდა ახასიათებდეს რაინლობა და ნამძობ ქალისადმი თავდადება. აღსანიშნავია, რომ სწორფერნი ერთმანეთს ძმობილს უწოდებენ და მათში არ არსებობს სიტყვა „ღობილი“. გარდა ამისა, ძმობილი ვაეი უნდა იყოს ზრდილი, დარდიმანდი და სქესობრივად თავშეკავებული. მათი ტრფიალი, პირველ ხანებში, გამოიხატება მოკითხვა-საჩუქრებში. ქალი თავის ძმობილს უქსოვს და უქარგავს: საგულეს, საყელოს, საწვივეს და სხვა; ვაეი თავის მხრივ უძღვნის თავის ძმობილ-ქალს მძივებს, ქინძისთავეებს და სხვა სამკაულებს.

შემდეგ მათ შორის წოლა დაიწყება. წვებიან საზოგადოდ სახლში, სადაც ძმობილი ქალი უნდა მივიდეს ვაეთან და თან სახლიდან ჩუმაღ მოპარული ერთი ბოთლი არაყიც უბით უნდა წაიღოს. ვაეი თავს მოიძინარებს, ქალი მას გამოალვიძებს და არაყს დაალვივინებს, შემდეგ მიუწეება და ხვევნი-კოცნით ერთმანეთს ართობენ. სქესობრივი აქტის ჩადენა სწორფერებში საზოგადოდ აკრძალულია. ამ მხრივ ვაემა ქალზე არავითარი ძალადობა არ უნდა იხმაროს, რაც ამ წესის ღირსების შეუზღუბლად იყოს.

შესაძლებელია ამგვარ აქტს აღვიღოც ჰქონდეს, რადგანაც ამგვარი წესები ცდუნებისაგან დაზღვეული არ არის, მაგრამ ამას სჩადიან ფრთხილად, უთესლოდ და მათ საიდუმლოებას შეადგენს. მაგრამ თუ ამგვარ დამოკიდებულებით ძმობილი ქალი დაორსულდა, ვაეი ყოველგვარ ზომებს იღებს, რომ მას ჩუმაღ მუცელი მოუშალოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, მათ ორივეს თემიდან საშინელი განსაცდელი მოეღოს. ძმობილის შერთვა სირცხვილია და სასტიკად აკრძალულია, დამნაშავენი თემიდან იღვენიებიან, მაგრამ ზოგჯერ მათ შორის ისეთი ძლიერე სიყვარულია, რომ სხვებთან შეუღლებებაზე უარს ამბობენ და თუ მშობლებმა ძალა დაატანეს თავს იკლავენ. არის შემთხვევებიც, როცა შეყვარებული სწორფერნი ერთმანეთს შეაბერდებიან.

გათხოვების შემდეგ ქალს ეკრძალება თავის ძმობილთან რაიმე კავშირი ჰქონდეს, კაცი კი ცოლიანობის დროსაც განაგრძობს გაუთხოვარ ნაძმობთან სწორფრობას.

ხევსურეთში სწორფერთა წოლა შეიძლება მკაში, მუშაში, ქორწილში და „ახალუხალში“ (ლხინი-вечеринка) სადაც წოლა გრძელდება გათენებამდე, მაგრამ ისე უნდა მოაწყონ, რომ მოხუცებულებმა არ უნდა, მაინც და მაინც, დაინახონ. ხატობაში სწორფერთა წოლა აკრძალულია.

სწორფრობასთან დაკავშირებულია აგრეთვე ერთი ჩვეულებაც. როდესაც ხევსურს ვინმე ვაჟი ესტუმრება, მას საპატივცემლოდ ქალს დაუწვევენ, რომლის მოსაწვევად ელჩს გზავნიან. ხშირად ელჩობას ძმობილი კისრულობს და სტუმართან თავის ძმობილ ქალს აწვევს, რომლის ნამუსიანობაში და ერთგულებაში ის დარწმუნებულია, და რომ ამაში სხვებიც დაარწმუნოს, თავის ძმობილ ქალის გამოსაცდელად, ის მას უცხოსთან აწვევს.

ელჩით მოწვეული ქალი, სახლიდან ერთ ბოთლ არაყს წამოიღებს და უკვე მწოლარე უცხო სტუმარ ვაჟს ჩაუწვება. ვაჟი თავს იმძინარებს, მაგრამ ქალი მას მაინც გამოალღვიძებს და არაყს დაალღვივინებს, შემდეგ მას ართობს ტკბილ საუბრით და ხვევნა-კოცნით, მაგრამ ქალბ იმდენად თავშეკავებული უნდა იყოს, რომ რაიმე უნამუსობა არ ჩაიდინოს. და მით არ შეარცხვინოს თავისი ძმობილი, რომელსაც მისი ნამუსიანობით თავი მოაქვს.

სტუმარ ვაჟსაც მართებს ამ შემთხვევაში თავშეკავება და არსებული წესები არ უნდა გადალაზოს. თუ ვაჟმა მოთმენა ვერ შესძლო და თავის სქესობრივი მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად ქალზედ ძალადობა იხმარა, მას სიკვდილი მოელის. მაგრამ ამგვარი შემთხვევები მათში იშვიათია, რადგანაც ისინი გაწაფულები არიან სქესობრივი აქტის უთესლოთ ჩაღენაში და შეიღებესაც სურვილისამებრ იჩენენ.

ამასთანავე აღსანიშნავია, რომ სტუმართან წოლის დროს ზოგჯერ ქალ-ვაჟს ერთმანეთი მოეწონებათ და მათი სწორფრობა შეუღლებილთა თაველბა.

ლექსები სწორფროგაზე

ბევრა დაჰყვება პოეტი ლექსებსა წარამარასა,
 მართალს ვერვინ გიამბობს, ფანდურო, ჩემისთანასა,
 დღე თუ ღამ რომელნი ჯობნის, ხალხნო, მე გკიდებავ ამასა,
 ტურფა ქვეყანა თვალი ჩინს სიკეთი დღეივ ძალასა,
 მუშაის სამუშავებლად სარჩოს შინ მოსატანადა,
 ცხვარ-ძროხა მადეინების, სძოვს მთასა და ბარადა,
 მნათობელი ქვეყნისა მზეი და ამუა თანაცა,
 ვააშრობს დილის ცვარ-ნამსა, მწყერ ყანას ეტყვის ნანასა,
 მაგრამ რო ღამე არ იყვას, ეგ ლმერთმაც დაიფაროსა,
 ნაქნარსა ქვეყანაზედა სიუფრეს¹ რამდვენ მალავსა,
 ნამეტნავ ქურდებისა და ვერ დაიწყებდის პარვასა,
 რა დადგას ღამის წყვდიადი ბევრას უხარის ქალასა,
 ძმობილთან წასვლას აპირობს, ძნელად რო დაიშალოსა.
 ამამარჯვებს ბოთლასა, ჯალაღად მანაპარავსა,
 ვაფიც მოელის სწორფერსა არ უცდის პურის ქამასა.
 წავა ლოგინჩი დაწვების, გააბიმბულებს ჩალასა,
 უცბად გაუვლის გონჩია თან მაიფიქრებს ამასა,
 ვაი თუ არ მამივიდას, ან რაი დაეშალოსა.
 ქალი მიდის წყნარი ბიჯითა, არ დააჩქამებს² ჩალასა,
 ვაჟკაც თავ მაიმძინარებს, მძინავ ატყუებს ქალასა.
 ქალ მაინც გამაალვიძებს, ბევრს არას დალევს ხანასა,
 მაგარიც დამძინების, მოყმე დაიწყებს ზახვასა.
 სამადლოს საქმეს ვინ იზამთ ქალ-ვაჟად ელჩის თანანა,
 ელჩო გულ ნუ ვაგიტყდების, ქალ მაინც იტყვის არასა..
 კაცსაც რო უთხრა, ისიც კი დაგიწყებს წარამარასა,
 ორთავ თუ ეცინებოდას, მხარს ხელ ვახკიდე ქალასა.
 ა ეგ ლექს დაუბარებავ კახთია ალაშქარასა.

დღე-ღამე რომელი სჯობის, ბიჭო, მეკითხა მაგასა!
 დღეს რო არ ჰქონდეს ღამეი, ეგეც ლმერთ დაიფაროსო..
 რა დადგის ღამის წყვდიადი ბევრას უხარის ქალასა,
 ძმობილთან წასვლას აპირობს, ძნელად რო დაიშალოსა..
 ბიჭი დააგებს კრელ ხალიჩასა, დააჩუნწულებს ჩალასა,

¹ სიბოროტე.

² არ გაახმაურებს.

ქალი მივა წყნარი ბიჯით არ გააჩქამებს ჩალასა,
 უბეში ბოთლას ჩაიდგამს ჯალაფთა მონაპარავსა.
 ბიჭი წევს და შვრინავს ძინავ ატყუებ ქალასა,
 ქალ მიინც გამოალღიძებს არ ალღეინებს ხანასა.
 ყბა რო ყბას გამოაქადნოს კერდი კერდს დაეხლოსა,
 ერთად იწყებენ ქუკქუკსა პირიდან ნერწყვის პარვასა.

ვერ ამომიხოლ ენითა, ნუ ამეკიდე ქალსაო,
 ეირში ყანა მოგიხნავ აღარსად დაგვიგვალამსო.
 დასთესე დაუთესავი აღარავინ დაგიფარავსაო,
 ყველაი ამბობს მართალსა, არავინ არ დაგიმალავსო,
 შენ ხომ არ ინდობ ქალებსო მესუყეფურთო ყანასო,
 სიმართლი ჰკითხე ხეყსურო თაიასა და თალასაო,
 ამბობენ დაფოლებულსა შენს ნასწორფრალას ქალსაო,
 ხელდახელ უხსნი ფარაქსა¹ სწავლულ ხარ ანბანსაო,
 შავიშინებავ ქალები, გამბობენ ხათაბალასაო,
 გვერდი ნაწოლებ ქალებსა, წახკიდევ წარამარასაო,
 გინდა ძალიან გეწყინოთ ხეს გაესთლი შენისთანასაო.

ქალი ვარ შადიდებული, ტანჩი ვარ შახერებული,
 ვაჟაკი ხელა შამდგარი თმა ჩუბა დაყენებული.
 ქება რად გინდათ ქალებო, პირზედ აქ დაწერებული,
 შამიქით აისეთაი რო ღირდას ახსენებული,
 კაცთაგან ატეხილ იყვეს, სწორფერთან ალღელებული,
 მზესა ვავს ჩემი ძმობილი, დარს მავა დაშვენებული
 ქურდ ბოზთან წილ არ უძეს, არც თავ აქ გაფქრებული
 ნალდია გარმოწურული ციფირად დაწერებული.

ქალს რა უძევს გულჩია, ცნობათამცა ქნა გაგება.
 ქალი რო კაცთან დაწვება საუკნიახოთ შადგება.
 კაცი ხელ გააჩუჩუნებს, შაიშლებს გარდილახება,
 ავდგები ჩაიფიცების ზოგს ნახევრობა გაზდნება.
 შეექვც ტკბილის ენითა, თანდათან ახლოს მოწვება,
 რახან დილის ხან მეიდას, მაშინ ლოგიჩი დატკება
 ადგომა აღარ სწადიან, მხარს წამოიგდებს დაწვება.

¹ საგულე.

აი, იმ მთასა ვახენე, ნაქერ გადმოაქვს მთათაო,
 რას მეშარები ხევსურო, რაზე წამყიდე შარსაო.
 შენ თუ კლალ დაჩვეულობარ, სწორფერის ღილის ხსნასაო,
 ქალების გამჩვენობას ენა გავიგდას ყბასაო.
 ძე შენისთანა ხევსურსა არ ვეყრებოდი გზასაო,
 გზის თავზე გადაგვილდები, მაღლა ავიტან თავსაო.
 ფებზე ჩავიცვამ ჩუსტებსა, აღარ ვიკადრებ ჯღანსაო,
 ჩავიცვამ დარაიისა, არ გადავხენებ შალსაო.
 წაუვალ აი ისეთასა, წყლის კვალსას სვამდეს ჩასაო.
 არ აკეთებდეს საქმესა, იმსახურებდეს სხვასაო.
 ვერ შეიყრები გზაჩია, ცხვარვით მოგპრის თავსაო,
 წელზე აისხამს აბჯართა, თემლაკ შეიბამს ხმალიო,
 აღარ ვიანბობ ლექსებსა, სრუ მოანებებ თავსაო,
 ვაგწირავ ხევსურის შვილო, შენ დაგანებებ სხვასაო.

ორშაბათ გათენებადაც ცრემლა მოიღო კრიალი,
 გადმოვიტანე ფანდური ლაემ გაიღო ძგრაალი,
 ანდებრძად არ მოდიოდა მავოდენ ზრიალ-გრიალი,
 ქალების მიდენ-მოდენა ლამე არ არცხენის ტიალი.
 ვინ ვის გყავს გამარჩეული მერღლანნი და ჯვრიანი,
 სითაც რას შეაქებ ვისაც გულ უძევს წყლიანი.
 ქებაი იმას შეხდების ქორ-შავარდენა მხრიანი,
 სულ ყველას გამეგრებული ქალრძალში ნამუსიანი.
 ყველგან პირ გაუწილებია, ამომავალი მზე არი,
 თუ კიდევ სად რა გავიგონე, სიტყვა იყურან გზიანი,
 ეწორუბლიანში ვიამბე, მაშინ იქნების მზიანი.
 ამას სიტყვების ნათქვამი აქიმის ქალი ჰკვიანი.

წაიღო წინა-ხადოს თავი კორკოტამა და ღვარმაო,
 სამრეგლო¹ ჩამომიშალა, ჩამომდინარმა წყალმაო,
 პირ იქითელა. ვაჟაო, შენ რაიმ დაგებარაო.
 გიკვებნა ქალებშია სათითუ გამიცვალაო.
 ბოთლაი არაყიანი ლოგინჩი მომიტანაო,
 რახელ სათითეს გავიცვლი, რა გზაჩი შეგეყარეო,
 წავილა ჩენის ძირულმა, ალაღებულმა წყალმაო,
 გიძია თელმა სოფელმა, ველარ მოგხელა ჯვარმაო.

¹ საქალებო ქ-ბი. სახლიდან მოშორებით.

ქალაქის ბოლოს გაგილა, ველარ გიტირა დამო,
გაიგონე და გაიგე აღარ მინდინხარ არაო,
თვალში ლა არა გნახამდეს, ზედ რამემც დაგაფარაო.

ქალის გულისად ვაგეო ეძმობილე მდარესა,
მაგისხამს ქოჩორეებსა, არ გამაგიშვებს ცალესა.

ჩამოგიარე ჯიჯეთო, ველიანო და ტყიანო.
სად რა ხარ, ჩემო ძმობილო, თვალჭრელო, ყვითელ-თმიანო.

ბებერო ჩემო ფანდურო, საშიბეს გიდებ ორლოლსა,
შე დაბერებას ვაპირებ შენ მიმამტე ჰკვა გონსა.
წყალ იქით ელიზბარასა, ჩემ ძმობილს ვინ ჯობს გოგოსა,
არ კადრობს თათის ძველათა, ბანზე ჩუშტებით გოგავსა,
ყველური მთვარესავითა, თვალეზ შაუგავ ხოხობსა,
ყველასთან არას დაწვების, ზოგ ზოგემც მაეწონასა.

წინ წინ რო დავწევ ქალთანა, მაშინ მოვწიე საყელო,
შიშალ გადაილახა, რა სჩა შე ვირის ნაშენო?
კაწრით რა ჩამომიტანე სირმით შაკრული საყელო,
დედას რა მვატყუო, ბნელაში რადა ვკერავო?
მერმე გამოვალ ვიძახებ, მთელს ქვეყანაზე მოგფენო,
ნუ იტყვი, ჩემო ქალაო, ნემს ნაჭერს მეაც მაგცემო,

ძმობილო, ძმობილის მზესა, სხვას ნუვის ეძმობილები,
შენსა მომკლავსა, ძმობილო, შვიდ წელს არ დავეზავები,
გზაში ჩაუდგამ საყურსა, ირმულად ჩავეპარები,
თუ ამნაც ვერ მაკლა, კერაში შავეტანები.

ხუთშაბათი დაღამება ძმობილს ვარ შაპირებული,
არკაჯთ წასავალია საქმეა გაჭირებული.
აღარკა მიაშობს დედაა, ბერია გაფრთხილებული,
დიდ ხანი არა ვყოფილვარ ძმობილთან დამძინებული.
ის არ გეგონოს, ძმობილო, ნდობაი აქუ დაცილებული.

გარმოგიტანე ფანდურო, დაგიკარ მამახურაო.
როდის რა მოხვალ ზამთარო ლექსებში გაგახურაო.

ეინ რა გასწავლა ქალაო წოლაჲ არაგულაო,
რად არ დასწევები რიგზედა, ქალო, რას გულაღმ ბრუნავო
რო შაგხვდას დედის გაზდილი, ამაში რაღა გგულავო,
რა კარგ გყვანიყვა ძმობილი, ფარავ რო გარმაგხუროო.
ქალის ზედწოლა რად მინდა, საღამას დავიხუროო,
როდის რა მოხვალ ჩვენშია თემებში საფეხუროო.

მეც მინაწილე მიქაო, მწყემსი ვარ თექიანი¹,
მეც მინაწილა მიქამა მწყემსი ვეგონე ცხერიანი.
წყალზე გამგზავნა მიქამა, ხელ მომცა ვეშლაპიანი²,
ქალაზე შამამავალი ირემ ვეგონე რქიანი.
წამომავარეს ისარი, ფოცხ მაკრატელა თბიანი,
სიმურში შამოვიჩქვიფე³, რქის წვერთ გაიღეს გრიალი,
შემომეყარა მოძმეჲ პირქუში ნავთის წყლიანი,
საიდან მოხვალ გიორგი დალაღულ პირ ოფლიანი.

მზე ბუღობაჩი მწვიმელო, ზაფხულსაც მოემატებე,
ქალი ვარ გულზედ მოსული ენაჩი ნულამც ჩასდგები.
მთიბელ-მომკალიჩი არ წავალ, თუ წავალ აღარ დავდგები,
გზაჩი რომ შამხვდე, ძმობილო, აგძრაბდე აღარ დავდგები.
ჩვენში რომ მოხვალ სტუმრადა, შენთან კი აღარ დავწეები.
ვერ გახვალ შუღლის ბოლოსა მეჯაბრეს ვერვის გასწვდები.

ხუთშაბათ გათენდებოდა თვალზე მდიოდა ცრემლიო,
გამაწირინეს ძმობილი მომაწერინეს ხელიო.
გული ვერ გამომიცვალეს ჯავრით იამბეს ბევრიო,
გაგწირავ შუა უბნელო უნდა ავილო ბელიო.
თქვენ იყვეს ბათირის შვილი ძმობილი აღარ ჩემიო,
გულად ჩავიდა ნღომაი, თანთან ამხადა ფერიო,
აწდგე აღარ მოგიხდეს, ვაეავ, გინება ჩემიო,
ამაგის ლექსობაჩია ამოსულიყვენეს მზენიო.
სოფლის თავს გადმოვიარე ხელჩი მეჭირა ცხენიო,
შენ იყავ გაჯავრებული, სიტყვა მიძახე სენიო,
ერთმანეთს თავ გავანებათ, აწ ნება იყვეს შენიო.

¹ ბუღლატი.

² წყლის ქურკელი.

³ შეტოპა.

ჩაგიკრავ გატყუარო¹, რახან ავილა ხელშია,
 ყველას გიამბობ მართალსა რაჲც თავს გადამხედია
 ადგა გაიქცა ქალაჲ ჩემთან ნაწოლი გვერდია,
 ბეჩავს რა მთარბოლებდა, თუ კი მე დავიწვევდია
 ქაჯიჲა და ქერქაჲ მითხრეს ერთუთის მხრებია,
 გაბედეს ბუნტოჩიკობა, მოძრეს და მოძრეს ზღვებია,
 ნეტარ რაჲით რა ომობენ, რა არაჲაქვეთ ხელჩია,
 ალბათ უწყყავის ჯიბაჩი პატარა რივოლვრებია.
 ქაჯიჲა, ჩემო ძმობილო, არხოტად გადმოხედია,
 ერთი ღამე მთაზე ათენე დილაზე გამაცხვებია.

დაბერებულხარ, წიწმატო, ველარ მაგასწვერ მხალსაო,
 ძომწყინდი ყვავილიანი აღარ მინდინარ ქალსაო,
 საბოლოომ² ჩამომაბერა ქარი სკოდნიყო მთასაო,
 მზეჲა საქელეს არ მოდის, ჯუთავ არ გავლებს თვალსაო.
 თუ მახვალ გაგამოხილებ შეთვის ჩემსა ძმასაო,
 ბევრა ქალ გამოვაქედლე შენის ოთახის კარსაო,
 ქვე მიგვიხველა გიჲაო, ქვე გვანებება თავსაო,
 ყოფილხარ სასალდათოჲ და გენაცვალოს ტანსაო,
 ქვე გვიწირავა დიაცსა ლამაზს ბერდიაშვილს ქალსაო.

ხუთშაბათ გათენებადა ღრუბელ დაეცა მთათაო,
 ჯალაბ მწყემსობათ წამლალეს, ქათიბ ჩავიცივი ჭრელიო,
 ხევსურეთისკენ გავხენე თვალებს მომადგა ცრემლიო,
 სადა ხარ, ჩემო ძმობილო, ლუჯა სად რა გყავს შტერიო.
 ოთალის კარზე თამაშობს აქმიე, თივა ქერიო,
 მადიან მოკითხულობენ არქიელ სადა ჩვენო,
 ოთალჩი არქიელასა ედგა ლოგინი ჭრელიო,
 ნურას ავინებთ, ქალებო, არ ას ძმობილი თქვენო.
 ეგეთებ ძმობილები გყავთ, რო დამლოლი მგელიო,
 ქალმა თქვას აეგეთამა ქალიყვეს ქალთა ფერიო,
 თუ არა შელიას გვიხარ, შენ შეგინება ძნელიო,
 სალდათა მოკითხული ვარ, ხელიც კი მოწერილიო.
 ზღვას კი არ გავალ, ძმობილო, არ გავალაღა მტერიო,
 არ ვინ უანბა ფეტვასა ე ლექსი ჩემ ნათქმელიო,

¹ საკრავი.

² ქალის თვიურის და მოსალოგინებელი ქონი

მე კი წამივალ შორადა, დაო იმედ მაქ შენიო,
ძმობილებ არ გაულალებ, ბევრ ქალენია მტერიო.

მტერს მოუვიდას ეგრეო, მე მომივიდა წელსაო,
ქალებ მუქარა დამთხოვეს, ნუ იარები ჩვენსაო.
თქვენც გამწირეთ ქალებო, ნუცრუ ნუ მიხვევთ ხელსაო,
დროებამ ჩამოიარა ყველა გასწირავს ძველსაო.
თქვენაც გამწირეთ ქალებო, ნუცრუ ნუ მიხვევთ ხელსაო,
მე მაგით რას ვინაღვლიდი ჯერ ბალახ იცვლის ფერსაო,
იქავ კი მოგიფანტავდით ვაი ძმობილებსა თქვენსაო,
ერთთა თქვენი ძმობილი, აბა ვის მეტყევი სხვასაო.
კარჩი გამოსულ მენახა, გვანდა კანქახის მყვარსაო,
დაანებითდით ერთურთსა პირზე ნუ გახდი ტყავსაო,
რო ვლნახა ჩემი ძმობილი, შორით დაუცემს თვალსაო.

პარასკეე გათენებადა, გარმონ მიჭირავს ხელსაო,
ჩემის გარმონის ეერაი მიღ-მოდიოდა თემსაო,
ჩვენში მოსული სტუმარი არ დლიანდების ერთსაო,
ლოგინს კი არას დაუგებ, დავაწვენ ჩალა მტვერსაო,
ზე შემოაყრით ტყლაპ-ტყლეჟსა ძმობილის მაგიერსაო,
თქვენ რო გყვანიასთ ქალები გროშად არ ვარგის ერთიო,
მაგოდენ ტილებ ასხია, ყანას რო სთესავ თესლიაო,
წიწიმოებში კახები, ზამთრის საქონს რო ყელჩიაო.

აბეჩავ, ჩემო გარმონო, ნაოკის თავო ცვრიანი,
ღუშმანთ კარებზე მალალებს ძმობილს ცხენის დგრიალი.
ცხენ უნდა გყყანდეს, ძმობილო, იორლა გულით მხრიანი,
ზედ ედგას კმაზულობაი კრელი სრუ ნასევდიანი.
ზედ თავად შეგე შულლიავ, ხეგსურასავით მტრიანი,
ფეხები უზანგაჩია, ტრახტებს გაქონდეს წკრიალი,
წელზე გბავ ქისტისაული კრელი სრუ ნასევდიანი,
ნალესი ზუმფარაზედა, სამსალასავით ფხიანი.
ოქროს არაყჩი ნალები ხანჯარი ნასევდიანი,
ომს ეგრე მოგაწადინებს თერალს, რომ ფშაურად ღრიალი,
რა ხე კარგია ვაჟკაცი ღუშმანიანი მტრიანი,

¹ ბაყაყო.

ხან გაიგონას ქებაი, ხან სიტყვა გინებიანი.

ბევრას ხევისურას შემოჰკარ, ვაჟას ბევრს უყავ ზიანი,
ხმარება ბევრსა დასცილდა წელს დანა ება ფხიანი,
ამაგის მალექსობელი გვარად ვარ გორდებიანი,
ზიარ სარგებლის სწორე დუშმანთად ხამაზდიანი.

ამ მასალების განხილვის შემდეგ, ჩვენ მოკლედ შევადარებთ ერთმანეთს წაწლობა-სწორფრობას, რომ გამოარკვეული იყოს მათი წესების მზგავსება-განსხვავება.

წაწლობა და სწორფრობა შეიძლება ნათესავთა და უცხოთა შორის, რომლებიც ერთმანეთს ნამძობ-ნადობს უწოდებენ, ხევისურეთში კი მხოლოდ-ძმობილს. წოლის წესები წაწლობა-სწორფრობაში თითქმის ერთიდაიგივეა, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ფშავში ქალთან ვაჟი მიდის, ხევისურეთში კი, წინააღმდეგ, ვაჟთან ქალი უნდა მივიდეს გარდა ამისა, ხევისურეთში ძმობილი თავის სწორფრო ქალს სტუმართან ელჩობას უწევს და უკანასკნელთან აწვევს, რაც ფშავში მიღებული არ არის. ერთი თემის და ხატის წაწლებ-სწორფროთა შეუღლება ორივე კუთხეში სასტიკად აკრძალულია. წაწლობა ფშავში ყველგან და ყოველთვის შესაძლებელია, რომელიც აგრეთვე ნებადართულია ხატობა დღეობებშიაც და საზოგადოდ იქ წოლა გრძელდება მამლის ყვილაამდე. ხევისურეთში სწორფროთა წოლა ხატობაში სასტიკად აკრძალულია და სხვა ადგილას და დროს გრძელდება დილაამდე. ერთი სიტყვით, ამ შედარებიდან ირკვევა მათი წესების ნათესაობა, მაგრამ მაინც, რასაკვირველია, მეტად ძნელია იმის გადაჭრით თქმა, თუ რომელი მათგანი უფრო ძველი და პირვანდელი სახეობის მატარებელია. მხოლოდ შესაძლებელია ვიფიქროთ, რომ ფშავური წაწლობა უფრო ძველი წესების შემცველი უნდა იყოს, რომელიც თავისი რიტუალობით, როგორც დღევანდელ ხატობასთან, აგრეთვე ძველად რომელიმე წარმართ ღვთაების კულტთან უნდა ყოფილიყო დაკავშირებული. მით უმეტეს, ჩვენ ვიცით, რომ უძველესი ზნეობრივი კანონები გამომდინარებობდნენ სარწმუნოებრივი ძსოფლმხედველობიდან და როგორც ამგვარ ნიშნების მატარებელი შესაძლებელია წაწლობა მიჩნეულ იყოს უფრო ძველი წესების შემცველად, ვიდრე სწორფრობა, რომლის დღევანდელი წესები ხატობასთან უკვე დაკავშირებული არ არის. მაგრამ მიუხედავად ამისა, სწორფრობის პირვანდელი წესები შესაძლებელია რომელიმე ხატობასთან დაკავშირებული ყოფილიყო და მხოლოდ შემ-

დევში ქრისტიანულ მოძღვრების ზეგავლენამ მისი წესების აღსრულება უკვე გაქრისტიანებულ ხატობაში აკრძალა.

უნდა აღენიშნოთ, რომ წაწლობის მაგვარი სამღვთო როსკიპობა ძლიერ გავრცელებული იყო ძველად, განსაკუთრებით მცირე აზიაში, სადაც ის დაკავშირებული იყო ქალ-ღმერთის „დედა“ მშობლის კულტთან და მცირე აზიაში ცნობილი იყო სხვადასხვა სახელით. სხვათა შორის იგი ცნობილია კიბელის სახელით, რომელიც ნაყოფიერების, მცენარეულობის და ბუნების სიციცხლის ქალ-ღმერთს წარმოადგენდა და მისი კულტი იმით ხასიათდებოდა, რომ მორწმუნეები მის გამოჩენას ორგინებით ხედეზოდენ¹.

ამ მხრივ თუ ჩვენ ღვთაება კიბელას კულტს შავადარებთ ფშავურ ლაშარის ხატობას, რომელთანაც განსაკუთრებით დაკავშირებულია სამღვთო წაწლობა, როდესაც თვით ხატის ქალები და კაცებიც ერთმანეთთან წაწლობენ და აგრეთვე იმ გადაჭარბებულ საზოგადო სიმთვრალეს და ლხინს, რომელსაც მეხატენი ექსტაზში მოჰყავს, მათ შორის ბევრი საგულისხმიერო მზგავსებას აღმოვაჩინოთ. ამისთანავე ფრიად საყურადღებოა მიხ. წერეთლის აზრიც, რომელიც ღვთაება კიბელას და ხეთურ იშხარა-მიწისღვდიოფლის შორის ერთგვარ ნათესაობას აღნიშნავს და ამ უკანასკნელს უკავშირებს აფხაზურ ღვთაება—„აეჰპარა“ ან „აშხარა“-ს—ფუძის ანგელოზს². ამგვარ მიდგომით, რასაკვირველია, მეტად საინტერესოა ქართულ წარმართ ღვთაებათა კულტის შესწავლა, რომ შესაძლებელი იყოს წაწლობის მაგვარ სამღვთო როსკიპობის წესების გამოკვლევა. გარდა ამისა, თვით ბოლანკოეში ახლად აღმოჩენილ ხეთურ კანონებიც საკმაოდ ენათესავეებიან, თავიანთ უფლებრივი ნორმებით, დღემდე არსებულ ფშავ-ხევსურულ სამართლის წესებს. მაგალითად, ხეთურ კანონებში, სხვათა შორის, ისეთი მუხლებიც მოიპოვება, სადაც წაწლობა-სწორფრობის მზგავსად სქესობრივი კავშირი ნათესავთა შორის ნებადართული ყოფილა (იხილეთ Хеттские законы, მუხ. 80)³.

პირველი მკვლევარი, რომელმაც წაწლობის მცირე ცნობები მეცნიერების საღაროში შეიტანა მ. კოვალევიკი იყო, რომელ-

¹ Н. А. К у н. Предшественники христианства Моск. 1922. გვ. 47-65.

² მიხ. წერეთელი, „ხეთის ქვეყანა, მისი ხალხები, ენები, ისტორია და კულტურა“ გვ. 14—37. კოსტანტინეპოლი 1924 წ.

³ „Хетты и хеттская культура“ გვ. 127—152. Культура Востока 1924 г

მაც წაწლობის წესები დედისუფლების (Mutterrecht) ნაშთად აღიარა და ამით საფუძველი დაუდო ქართულ დედათმთავარულ ან „მატრიახატი“-ს თეორიას.¹

ამასთანავე უნდა აღვნიშნოთ, რომ დედისუფლების წარმოშობის დაზახასიათებელ თვისებად, მეცნიერთა ერთი ჯგუფი ეგზოგამიურ სქესობრივ დამოკიდებულებას აღიარებდა, მეორენი კი ენდოგამიურს² მ. კოვალევსკი პირველ ჯგუფს ემხრობოდა და ეგზოგამურ თეორიის თვალსაზრისით იხილავდა ფშავურ წაწლობის წესებს, რომელიც სრულიად ვერ ხსნიდა ნათესავთა შორის წაწლობის არსებობის მიზეზებს, რომლის შესახებ კოვალევსკი სრულიად სდუმს და როგორც ცალმხრივ თეორიის მიმდევარი წინააღმდეგობაში ვარდებოდა. ჩვენ თუ გავიზიარებთ დედისუფლების ენდოგამიურ თეორიას, რომლის მიხედვით შესაძლებელია იყო სქესობრივი კავშირი ნათესავთა შორის და ამ თვალსაზრისით გავაშუქებთ წაწლობა-სწორფრობის წესებს, მათ შორის ჩვენ ბევრ საგულისხმეო მზგავსებას აღმოვაჩინთ. ჯერ ერთი, თვით სახელწოდება: ნადობი, ნაძმობი და ძმობილი განცილდნენ ენდოგამიურ წესების ნაშთი უნდა იყოს. შემდეგ, ნათესავთა შორის წაწლობის არსებობაც შესაძლებელია იხსნას მხოლოდ ენდოგამიურ წესების ჩვენში არსებობით.

გარდა ამისა, ფშავურ წაწლობაზე და ხევსურულ სწორფრობაზე დამყარებით, ქართულ დედათმთავრობის დახასიათება ცალმხრივობასთანვე დიდ მეთოდოლოგიურ შეცდომადაც მიგვაჩნია, რადგანაც ჩვენ ვიცით, რომ ამგვარივე ხასიათის ჩვეულებები საქართველოს დანარჩენ კუთხეებშიაც მოიპოება, როგორც, მაგალითად, სვანეთში³ აფხაზეთში, სამეგრელოში და შესაძლებელია სხვაგანაც, რასაც მხოლოდ მიკვლევა და აღმოჩენა სჭირია. ამიტომ წაწლობა-სწორფრობის წესების, საქართველოს სხვა კუთხეებთან მოწყვეტილად შესწავლა და მათი ინდოგეოგრაფიულ ველურ და მდ. ზოო ხალხთა მზგავსივე წესებთან შედარებითი შესწავლა, როგორც ამას მ. კოვალევსკი იკვლევდა, დღეს შეუწყნარებელია.

ჩვენ მხოლოდ შესაძლებლად და ამ საკითხის სწორ გაშუქების

¹ М. Ковалевскій. Законъ и обычаи на Кавказѣ, т. I, гл. 22: т. II, гл. 96—101.

² К. М. Тахтарев, „Развития человеческого о-ва и обществен. форм.“, част. I, гл. 159—190. 1924 г.

³ Б. ჩიმაკაძე. თავისუფალი სიანიით, ძველი საქართველო ტ. II, გვ. 18—24.

აუცილებელ პირობად მიგვაჩნია, რომ წაწლობა-სწორფრობა და მათივე ხასიათის საქართველოს დანარჩენ კუთხეების წესები ჯერ შესწავლილი და ურთიერთან შედარებული უნდა იქმნეს, შემდეგ საქართველოს სივრცეზე გამორკვეული უნდა იყოს მათი უძველესი სახე და წარმოშობის მიზეზები, თუ რომელ კულტურულ ეპოქის ნაშთებს ისინი უნდა წარმოადგენდნ.

ჩვენი მიზანია, რომ ამ მხრივ ბუშაობას ხელი შეუწყოს და ჩვენ მიერ შეკრებილი და აქ მოთავსებული წაწლობა-სწორფრობაზე მცირეოდენი მასალამ, ქართულ ეთნოლოგიურ მეცნიერებას ერთგვარ დახმარება გაუწიოს აღნიშნულ წესების შესასწავლად.

